

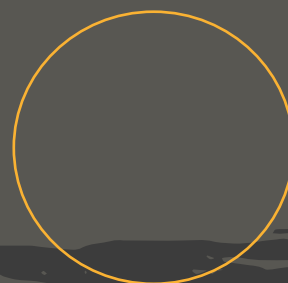

SÁMEDIGGI

Sametingets handlingsplan mot vold 2023-2025

Vedtatt 06.12.2023

Sametingets plenum sak 55/23

Forord

«Vold og overgrep er det største tause samfunnsproblemet vi har i Sápmi. Å forebygge denne volden er derfor noe av det viktigste vi kan arbeide med, og det er et arbeid som krever bredt samarbeid, sier sametingsråd Berit Marie Eira.

Forskning viser at 49% av samiske kvinner har opplevd vold i løpet av livet. Nesten halvparten av de samiske kvinnene rapporterer om fysisk, psykisk eller seksuell vold i barndommen. 23% av de samiske mennene rapporterer om vold.

Rapporten «*Om du tør å spørre, tør folk å svare*» fra 2017 peker på at det kan eksistere særlige utfordringer i møte med samiske brukere. Manglende tillit til hjelpeapparat og politi samt manglende samisk språk og kulturkompetanse i hjelpeapparatet er viktige momenter i denne sammenheng. Saminor-studien om vold og overgrep blant den samisk-norske befolkningen i Norge finner liknende mønstre for voldsutsatthet blant samer som hos andre arktiske urfolk, noe som i urfolksforskningen ofte relateres til historiske overgrep som kolonimakten har begått mot urfolk.

Vold er et omfattende samfunnsproblem, et menneskerettsproblem, et demokratisk problem, et likestillingsproblem, et kriminalitetsproblem og et folkehelseproblem.

Vold i de samiske samfunn bremser utviklingen av de samiske samfunn og levesett. I denne sammenheng blir arbeidet mot vold overordnet viktig for Sametinget.

Sametingets målsetning er et samisk samfunn hvor alle lever uten frykt, vold og overgrep.

1. Innledning

I Sametingets melding om likestilling, «*Sábme jállu*» (2020), er vold i samiske samfunn definert som et av innsatsområdene. Det ble definert noen strategier for å oppnå målet.

Sametingsmeldingen følges opp av Sametingets handlingsplan mot vold i samiske samfunn 2023-2025.

Å arbeide mot vold i samiske samfunn fordrer tett samarbeid med statlige myndigheter. Sametinget har vært aktiv konsultasjonspart overfor Regjeringen i utformingen av «*Frihet fra vold. Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021-2024*». Gjennom konsultasjoner med Sametinget ble det for første gang utformet et eget kapittel med tiltak for å forebygge og bekjempe vold og overgrep i samiske samfunn. Høsten 2023 var Sametinget i konsultasjoner med regjeringen om «*Opptappingsplan mot vold i nære relasjoner*». I Sametingets innspill til regjeringen pekte vi på utfordringer i kampen mot vold: behov for mer forskning, manglende kompetanse i hjelpeapparatet, holdningsendringer og voldsforebyggende arbeid i skole og barnehage. Dette er nærmere omtalt i Sametingets melding om likestilling, «*Sábme jállu*».

I juni 2023 avleverte Sannhets- og forsoningskommisjonen sin rapport om fornuksforskningspolitikken mot samene. Kommisjonen kartla at vold har vært brukt over lang tid og på flere samfunnsarenaer mot den samiske befolkning. Dette har vært med på å prege det samiske samfunn både på individuelt og kollektivt nivå.

2. Rammene for handlingsplanen

Staten har forpliktet seg gjennom en rekke internasjonale avtaler til å beskytte befolkningen mot vold, overgrep og inhuman behandling. Flere av avtalene innebærer en forpliktelse til å forebygge og bekjempe vold mot kvinner og vold i nære relasjoner, og vold og seksuelle overgrep mot barn. Her kan Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen). Videre kan nevnes Den europeiske menneskerettskonvensjonen, FNs konvensjon om å avskaffe alle former for diskriminering av kvinner, FNs konvensjon om barnets rettigheter, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. I tillegg gir FNs urfolkserklæring urfolk et særskilt vern mot å bli utsatt for vold.

Til grunn for handlingsplanen er Verdens helseorganisasjons definisjon av vold. Den definerer vold slik: «forsettlig bruk av, eller trussel om, fysisk makt eller tvang, rettet mot en selv, andre enkeltpersoner, eller en gruppe. For å regnes som vold må handlingen resultere i, eller ha høy sannsynlighet for å resultere i død, fysisk eller psykisk skade, eller mangelfull utvikling.»

Den vide definisjonen inkluderer både mellommenneskelig vold, selvpåført vold og kollektiv vold.

I denne handlingsplanen inkluderes mellommenneskelig vold i nære relasjoner, da inkludert fysisk, psykisk og seksuell vold. Seksuell vold i de samiske samfunn utenfor nære relasjoner er også inkludert. En del saker består av seksuell vold i nære relasjoner og seksuell vold utenfor nære relasjoner. Tysfjordsakene er eksempler på dette, og viser lovbruddenes kompleksitet.

Selvpåført vold er et problem i urfolkssammenheng. En internasjonal forskningsoversikt konkluderer med at det finnes indikasjoner på høyere forekomst av selvmord blant arktiske urfolk sammenlignet med majoritetsbefolkningen.

Kollektiv vold som strukturell vold er definert av Johan Galtung som en form for vold hvor sosiale strukturer eller sosiale institusjoner skader mennesker gjennom å forhindre at deres grunnleggende behov oppfylles. I denne handlingsplanen kan den sees på som en del av bakteppet som fornuksforskningspolitikken er, og de strukturelle overgrep samer i dag opplever.

Handlingsplanen gjelder alle typer voldsberørte, uavhengig av kjønn, legning, alder og funksjonsnivå.

Virkeperioden for handlingsplanen er 2023-2025. Foreslåtte tiltak er i henhold til tidsperioden og Sametingets mulighet for å påvirke og gjennomføre tiltak. Det er viktig at denne handlingsplanen også sees i sammenheng med andre relevante planer og strategier. Denne handlingsplanen skal bidra til forsterket innsats i kampen mot vold i samiske samfunn.

I forkant av arbeidet har Sametinget bedt om innspill fra flere ulike fagmiljøer, organisasjoner og foreninger. Sametinget har fått gode og viktige innspill i prosessen, og vi ser at det er et stort engasjement i det samiske samfunn for å bekjempe vold.

3. Sametingets tiltak mot vold i samiske samfunn

Sametinget vil:

1. Forebygge vold i samiske samfunn

Sametinget ser det som sin oppgave å forebygge vold, samt bidra til holdningsendringer og åpenhet om vold. I den forbindelse vil vi årlig markere FNs dag for avskaffelse av vold mot kvinner 25. november, og markeringsdager mot vold. Sametinget vil igangsette en holdningskampanje for å formidle nulltoleranse mot vold. Det er spesielt viktig å jobbe med målrettede forebyggende tiltak rettet mot barn og unge.

2. Bidra til økt forskning på vold i samiske samfunn

Det er mangel på forskningsbasert kunnskap om temaet. Vi ser særlig behov for kunnskap om vold mot samiske eldre, barn, mennesker med funksjonsvariasjoner, LHBTIQ+ mennesker, digital vold og selvpåført vold i samiske samfunn. Det er behov for å undersøke underliggende faktorer knyttet til vold i samiske samfunn, inkludert kulturelle normer og maktforhold.

3. Evaluere samiske læremidler om kropp, grensesetting og seksualitet

Sametinget finansierer læremidler på samisk om kropp, grensesetting og seksualitet. For å bidra til en best mulig undervisning om temaet, vil Sametinget evaluere bruken av læremidlene på området.

4. Bidra til at samiske ord og begrep om seksualitet og kropp normaliseres i samfunnet

Fra flere fagmiljø er begreper for kropp og seksualitet på samiske språk etterspurt. Sametinget ser behov for at det utvikles samiske termer som beskriver kropp, grensesetting samt kjønns- og seksualidentitet til ulike fagmiljøer, samt at dette blir tilgjengelig for ulike fagmiljøer og skoler. Det vil kunne være med på å bryte tabuer om temaet.

Sametinget vil også samarbeide med relevante aktører om informasjonskampanjer for å øke bevisstheten om vold, rettigheter og tilgjengelige hjelpetjenester i samiske samfunn.

5. Bidra til å sikre krisesentertilbud til den samiske befolkningen

Det er ikke et tilfredsstillende krisesentertilbud til den samiske befolkning i dag. Sametinget vil bidra til å sette søkelys på dette. Sametinget vil fremme behovet for å få etablert flere krisesentertilbud i samiske områder.

6. Ta initiativ til møte med kommunene og Statsforvalter for å kartlegge evt behov for oppfølging av «Jasska/Trygg»

I etterkant av Tysfjordsakene ble prosjektet «Jasska/Trygg» igangsatt. Prosjektet hadde som formål å følge opp berørte, og iverksette forebyggende tiltak for å hindre overgrep i fremtiden. Prosjektet ble sluttført i 2019. Sametinget er opptatt av at det videre arbeidet må sikres, og vil ta initiativ til møte med kommunene og Statsforvalter for kartlegging av behov for videre oppfølging

7. Bidra til å sikre at samiske barn får et likeverdig tilbud i Barnehuset.

Samiske barn har krav på å bli møtt med samisk språk og kulturkompetanse i Barnehuset. Sametinget har fremmet behovet for at det etableres et nasjonalt ambulerende samisk kompetanseteam under Barnehuset i Finnmark, som arbeider i samarbeid med alle Barnehusene i Norge. Kompetanseteamet skal bistå til de ulike hjelpetjenestene lokalt. Kompetanseteamet skal også ha ansvar for å arbeide forebyggende, med spesielt fokus på barn og unge, og opplæring i kropp, seksualitet og overgrep, på samisk og med samisk perspektiv i bunn. Sametinget vil følge opp dette arbeidet.

8. Løfte vold som tema på ulike internasjonale fora og i urfolksmiljø for å bekjempe vold mot urfolk.

Internasjonal forskning viser at urfolk er særlig sårbare for å bli utsatt for vold. Sametinget vil være en tydelig stemme i internasjonale fora for å løfte tematikken. I allsamiske fora vil Sametinget sette tema på dagsorden.

9. Være en aktiv bidragsyter og konsultasjonspart i regjeringens utvikling av politikk på feltet.

Sametinget har over en tidsperiode samarbeidet med Regjeringen i utarbeidelse av nasjonale handlingsplaner, opptrappingsplaner og sentrale prosesser om temaet. Dette arbeidet vil fortsette i planperioden.

10. Fortsette sitt samarbeid med ulike fagmiljøer og organisasjoner.

Sametinget samarbeider i dag med flere ulike fagmiljøer og organisasjoner om vold i samiske samfunn. Dette gir oss verdifulle innspill og vi bidrar til økt kunnskap hos andre organisasjoner og institusjoner, samt muligheten til å koordinere tiltak mot vold. Dette samarbeidet gjelder internasjonale, nasjonale og samiske fagmiljø og organisasjoner.

Gjennom samarbeidsavtalene med kommunene vil Sametinget sikre at de kommunale tjenestene møter behovene til samiske voldsofre, både når det gjelder helsehjelp og oppfølgingstjenester.